

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

โครงการวิจัยนี้จัดอยู่ในชุดโครงการวิจัย การพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิต และ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ของชุมชน ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างชุมชนดังกล่าวให้มีความเข้มแข็ง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนา อาชีพเสริม สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยเน้นการวิจัยเชิงพื้นที่ (Area-based Approach) และวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งมีทิศทางการวิจัยที่นำเอาทรัพยากร ของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ สร้างอาชีพเสริมบนพื้นฐานของทรัพยากร องค์ความรู้และภูมิปัญญา ของชุมชนที่มีอยู่ ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นมีการพัฒนาไปสู่การพึ่งพา ตัวเอง ตามแผนยุทธศาสตร์ของประเทศตามเกณฑ์การวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ (วช.) ในการส่งเสริมวิจัย และพัฒนาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน และ พัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพชุมชนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งอยู่ห่างจากวิทยาเขตสรวงขี้เหล็ก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ประมาณ 10 กิโลเมตร แต่สภาพความเป็นอยู่ อาชีพ คุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ยังไม่เข้มแข็งพอที่จะ สามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งชาวบ้านประสบปัญหารายได้ไม่พอเพียงกับค่าใช้จ่าย ส่งผลให้ ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีการอพยพไปทำงานเพื่อขายแรงงานในเมืองใหญ่หรือจังหวัดใกล้เคียง ทำให้ ชุมชนขาดกำลังคนในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งจากข้อมูลเบื้องต้นในการลงพื้นที่วิจัยพบว่า ชาวบ้านในชุมชนทำอาชีพเกษตรกรรมเป็น หลัก อาทิ การทำไร่ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สวนผลไม้ ละเ็กขของป่า เป็นต้น แต่จากปัญหาผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากสภาพพื้นที่ และดินที่ไม่อำนวยต่อการเพาะปลูก รวมทั้งราคาผลผลิตทางการเกษตรประสบปัญหา ราคา ตกต่ำ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ไม่พอเพียงในการดำรงชีพมีหนี้สินเพิ่มพูนจากการกู้ยืมเงิน ซึ่ง ปัญหาทั้งหมดเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิต สภาพความเป็นอยู่ และคุณภาพของคน ในชุมชน อีกทั้งจากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านบางส่วนได้ออกจากพื้นที่ไปทำงานตาม จังหวัดต่าง ๆ และจังหวัดใกล้เคียง ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชุมชนออกสู่เมืองมากขึ้น

ดังนั้นการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านในพื้นที่ชุมชน ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จึงถือว่าเป็นแนวทางในการช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวของชุมชน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและกลุ่มคณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ

เชียงใหม่ โดยพยายามที่จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนเพื่อรวมกันสร้างและพัฒนาอาชีพเสริมของชุมชนตนเองโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของทุน ทรัพยากร องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีอยู่เป็นสำคัญ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามแผนนโยบายการวิจัยแบบบูรณาการในด้านการส่งเสริมวิจัยและพัฒนา เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศ อีกทั้งร่วมกันสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาบริบท สภาพการณ์ของชุมชนตำบลสันป่ายาง
- 1.2.2 เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพและรายได้ของชุมชนตำบลสันป่ายาง
- 1.2.3 เพื่อศึกษาและพัฒนาอาชีพเสริม ตามความต้องการของชุมชนบนพื้นฐานของทรัพยากรและภูมิปัญญาของท้องถิ่น
- 1.2.4 เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 1.2.5 เพื่อศึกษารูปแบบการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนในการจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

จะมีการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้อย่างไร

1.4 คำถามวิจัย

- 1.4.1 บริบทชุมชน สภาพทั่วไป และความต้องการของชุมชนตำบลสันป่ายางเป็นอย่างไร
- 1.4.2 การประกอบอาชีพและรายได้ของชุมชนตำบลสันป่ายางเป็นอย่างไร
- 1.4.3 จะพัฒนาอาชีพเสริมตามความต้องการของชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้บนพื้นฐานของทรัพยากรและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ได้อย่างไร
- 1.4.4 จะทำอย่างไรเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาและสร้างอาชีพเสริมให้ชุมชนตำบลสันป่ายาง
- 1.4.5 การรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพเสริมของคนในชุมชนเป็นอย่างไร และจะมีวิธีในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริมได้อย่างไร

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เน้นการเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านในชุมชนตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยขอบเขตในการวิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

1.5.1 ขอบเขตทางด้านทุน

ประกอบด้วยทุนทางด้านทรัพยากร ภูมิปัญญา สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

1.5.2 ขอบเขตการศึกษาด้านกลุ่มคน

กลุ่มคนเป้าหมายที่มีการศึกษา ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพในชุมชน ซึ่งจะศึกษาการก่อตั้งและการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่ม

1.5.3 ขอบเขตการศึกษาด้านอาชีพ

ขอบเขตการศึกษาอาชีพของชุมชน ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพเสริม และอาชีพที่สอดคล้องและเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1.6.1 จะได้รับบท สภาพการณ์ ปัญหาโดยทั่วไป และความต้องการของชุมชน

1.6.2 จะได้ทราบแหล่งต้นทุนพื้นฐานของชุมชน อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล องค์ความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่จะมาใช้ในการพัฒนาอาชีพเสริมให้กับชุมชนโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

1.6.3 จะได้ทราบปัญหาในการประกอบอาชีพและรายได้ของคนในชุมชน

1.6.4 จะได้ทราบความต้องการ องค์ความรู้พื้นฐาน และประสบการณ์ ของชาวบ้านที่แท้จริงในการพัฒนาอาชีพเสริมของชุมชน

1.6.5 ชาวบ้านจะได้เรียนรู้ร่วมกัน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การแก้ไขปัญหาของชุมชน เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการนำชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

1.6.6 ชาวบ้านได้รับคำแนะนำ ความรู้ทางวิชาการที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพเสริมตามความต้องการของตนเองจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

1.6.7 ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการวิจัยในเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ระหว่างนักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนกับกลุ่มชาวบ้านในชุมชน

1.6.8 ช่วยสร้างเครือข่ายและความร่วมมือกัน ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชน ในท้องถิ่นเพื่อสร้างยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

1.7 ประชากรและพื้นที่

กลุ่มประชากรและพื้นที่ใช้ในการศึกษา คือ ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3,859 คน ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 6 หมู่บ้าน 1,272 ครัวเรือน

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

1.8.1 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ชาวบ้านในชุมชนตำบลสันป่ายางได้มีการถ่ายทอด เรียนรู้และนำความรู้ไปประยุกต์ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

1.8.2 อาชีพเสริม หมายถึง อาชีพที่ชาวบ้านประกอบการในชุมชนนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

1.8.3 การรวมกลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันของชาวบ้านในชุมชนตำบลสันป่ายางในการประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลักคืออาชีพเกษตรกรรม

1.8.4 ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ความสามารถในการพึ่งตนเอง และการยอมรับในบทบาทและสถานภาพของกลุ่มอาชีพในชุมชนตำบลสันป่ายาง

1.8.5 ชุมชนตำบลสันป่ายาง หมายถึง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่